

SPECYFIKA I CECHY CHARAKTERYSTYCZNE SZKOLNEJ NAUKI RELIGII

Nauczanie religii i moralności katolickiej w szkole jest formą uczestniczenia w ewangelizacyjnej i katechetycznej misji Kościoła. To nauczanie jest ważne dlatego, że — chociaż nie jest ono katechezą w ścisłym tego słowa znaczeniu — stanowi przecież oryginalną formę Słowa Kościoła. Pozwala też na świadectwo ze strony chrześcijan w obrębie szkoły. To zaś świadectwo czerpie swoją oryginalność z ram szkolnych, gdzie się je praktykuje.

I. SPECYFICZNOŚĆ SZKOLNEJ NAUKI RELIGII

Chociaż istnieją różne stanowiska dotyczące nauki religii w szkole, zgodnie z różnorodnymi teoriami (założeniami) na temat szkoły i z różnymi koncepcjami pedagogicznymi w kwestii relacji zachodzących pomiędzy wymiarem religijnym a szkolnym programem wychowawczym, możemy uwypuklić niektóre wspólne orientacje odnośnie do zadań nauczania religii w szkole.

Cele szkolnej nauki religii

Nauka religii powinna prowadzić do osiągnięcia postawy myślenia i zachowania odpowiedzialnego w obliczu religii i wiary. Pomaga ona wierzącemu uczniowi zdecydować się na bardziej świadomy wybór określonej formy wpływającej na korzyść takiej czy innej wiary, a także uniknąć w ten sposób niebezpieczeństwa niedojrzałości czy też obojętności w zakresie religijnym. Uczniowi, który poszukuje, jest zaniepokojony względnie niepewny w swojej wierze, nauka religii daje możliwość poznania odpowiedzi, które Kościół podaje na jego wątpliwości, i głębszej nad nimi refleksji. Uczniowi zaś niewierzącemu nauka religii stwarza okazję do wyjaśnienia jego osobistej postawy, a nawet do skonfrontowania jej z postawą przeciwną.

W sumie nauka religii będzie miała dla uczniów wierzących wymiary typowe dla katechezy parafialnej, zaś dla innych będzie miała wymiar obudzenia religijnego i otwarcia się na wiarę chrześcijańską. I w obojętnie którym przypadku — zawsze w trosce o wolność religijną — będzie też pełniła dla wszystkich funkcję

informacyjną oraz dialogową w zakresie różnych aspektów wiary chrześcijańskiej, a także wpływu na życie osobiste i społeczne. Na własnym zaś terenie, a więc tam gdzie dokonuje się świecka formacja uczniów i w relacji do tych wszystkich pytań, które dzisiaj narzuca kultura, kurs religii ma na celu ukazanie trwałości oraz wewnętrznej zwartości wiary chrześcijańskiej i to w ten sposób, by ukazała się ona oczom uczniów jako kulturalnie możliwa i zgodna z ich osobistą wolnością.

2. Zadanie szkolnej nauki religii

Nauka religii stara się pomagać uczniom w rozwoju ich człowieczeństwa, a także pozwala im na systematyczną i odpowiedzialną formę konfrontacji z rzeczywistymi problemami życia oraz z ostateczną tajemnicą egzystencji (problem celu ostatecznego): zgodnie z tym, jak je widzą i rozwiązują religie, a w szczególności religia biblijno — chrześcijańska (chrześcijaństwo).

Możemy sformułować fundamentalne zadanie nauki religii następująco: podać uczniom warunki, szczególnie na płaszczyźnie intelektualnej, które pozwolą im swobodnie i świadomie odnaleźć się w obliczu chrześcijaństwa.

Co do ogólnych zadań szkolnej nauki religii, możemy streścić je w trzech punktach, a mianowicie:

- poważna i systematyczna *informacja* dotycząca religii, w szczególności religii judeochrześcijańskiej;
- *formacja* mająca na celu właściwe rozeznanie i zrozumienie z uwagi na wolne i rozsądne wybory w dziedzinie religijnej i chrześcijańskiej;
- *wychowanie* do koegzystencji i dialogu w społeczności religijnej oraz ideologicznie pluralistycznej, a także wychowanie do scalenia wiary — kultury.

3. Istota i treść szkolnej nauki religii

Określone wyżej zadania szkolnej nauki religii warunkują i określają jej istotę i treść.

Jeśliśmy ograniczyli naukę religii tylko do prostej informacji, która rości sobie pretensje do naukowości i bezstronności, to wówczas taka informacja byłaby nieadekwatna i niewystarczająca. Byłoby to nauczanie o religii, a nie nauczanie religii i nie odpowiadałoby randze wychowawczej, jaka przysługuje szkolnej nauce religii, właściwie rozumianej.

Nauka religii nie polega jedynie na podaniu informacji o religii

i o wierze, ale zawsze w miarę możliwości kształtuje też religijność oraz własną wiarę.

Nauka religii, która odpowiada swojej prawdziwej funkcji wewnątrz szkoły, powinna być wychowawczym i kulturowym przyswajaniem sobie rzeczywistości kulturalno-religijnej, ujmowanej konkretnie w jej przejawach historycznych. Powinna włączyć się także w program wychowawczy i kulturalny danej szkoły.

Treść szkolnej nauki religii zmierza do tego, aby przedstawić uczniom orędzie chrześcijańskie i wydarzenie Jezusa Chrystusa jako odpowiedź na poszukiwanie własnego sensu życia. Ta prezentacja pozwala również na stworzenie możliwej syntezy pomiędzy wiarą a kulturą w taki sposób, aby ukazać uczniom chrześcijańską wizję osoby ludzkiej, a także historii i świata.

II. WYMIARY RELIGIJNEGO NAUCZANIA

Nauka religii katolickiej, funkcjonując w szkole, nadal uczestniczy w misji ewangelizacyjnej i katechetycznej Kościoła. Jednakże Kościół nie narzuca wiary uczniom. Wykład religii wymaga od młodzieży — a to staje się częścią programu wychowawczego szkoły — uczciwego i sumiennego studium wiary chrześcijańskiej. Pytanie o Boga i o Jezusa Chrystusa jest zagadnieniem całej osoby, która przeżywa proces formacji, stawianym w imię wymagań uczciwości intelektualnej, niezależnie od tego, jaka będzie późniejsza odpowiedź, którą każdy da na to pytanie. W tym znaczeniu kurs religii nie chce narzucać wiary, ale pragnie zapewnić, w duchu służby, warunki umożliwiające wychowanie do większej wolności u większości uczniów.

W takim też ujęciu zauważa się różnice w definiowaniu katechezy i nauki religii. Nauka religii ma niektóre wymiary typowe dla katechezy. Z pewnością też współzależność między dwoma źródłami doświadczenia — doświadczenie ludzkie i tradycja — stanowiąca centrum kursu katechetycznego winna być także obecna w kursie religii szkolnej.

1. Nauczanie religii w szkole, wychowanie i komunikacja

Inspirując się katechezą, postaramy się zestawić najpierw wychowanie ze szkolną nauką religii, a następnie komunikację z tą nauką.

a) Wychowanie a nauczanie religii w szkole

Jak sam tytuł wskazuje, szkolna nauka religii zawiera przede wszystkim wymiar nauczania. Ten wymiar prowadzi nas do czyn-

ności wychowawczej wraz z jej trzema wyznacznikami: wykładać, ożywiać, nauczać — które tworzą trzy bieguny relacji pedagogicznego trójkąta.

W pewnym stopniu, w miarę jak szkolna nauka religii wychodzi od problemu Boga i Jezusa Chrystusa, prowadzi też ona do dobrowolnej postawy (połączonej ze znajomością rzeczy) w obliczu chrześcijaństwa; akt nauki religii manifestuje tym samym stopnie zbieżności z nauczaniem jako takim.

Nauka religii w szkole prowadzi ponadto do zrozumienia tajemnicy chrześcijaństwa, tego co stanowi jego istotę, a to w celu lepszego przygotowania młodzieży do podejmowania decyzji osobistych w tym, co dotyczy wiary w Jezusa Chrystusa — w sposób wolny i w pełni dojrzały. Jest to jedna z form wolności ujawniającej się w dokonywaniu właściwego wyboru etyk i w określaniu istotnych zobowiązań człowieka w świecie i w Kościele.

Tajemnica chrześcijaństwa powinna być wykładana w sposób systematyczny.

Oceniając ten kurs, traktujemy go jako istotny wkład do chrześcijańskiej formacji młodzieży:

- aby uczniowie, opuszczając szkołę, nie porzucili wiary jako czegoś zbędnego lub irracjonalnego,
- aby rozumieli religię jako pewne ubogacenie się ludzkiej osoby, jako ewentualną siłę do rozwoju własnej osobowości, a także jako siłę do realizacji wolności,
- aby uczniowie nabyli szacunku dla odmiennych przekonań religijnych,
- aby ich zdolność i wola decyzji były ukształtowane w taki sposób, by byli zdolni zająć własne pozycje wobec wiary i mieć właściwe kierunki oceny dla swojego sumienia,
- aby uczniowie, stymulowani tą nauką, byli gotowi, zgodnie z własnymi możliwościami, na spotkanie z oczekującymi ich realiami żywej wiary w Kościele.

b) Komunikowanie a nauczanie religii

Kursy religijne stanowią często jedyne miejsce, gdzie mogą być omawiane zagadnienia, w których na plan pierwszy wysuwa się problem użyteczności, rozumności, a także kompetencji. Zagadnienia te dotyczą sensu życia, odpowiedzialności za świat, a znajdują się one u początków różnych religii i konkretyzują się poprzez dobór tematów biorących na serio życzenia i aspiracje uczniów.

W ten sposób akt religijnej nauki, oparty na modelu komunikacji, aktywizuje małe grupy robocze, które kładą akcent na

współtworzenie, na łączenie doświadczeń każdego ucznia (podmiot) i zestawienie ich z jednym tematem (przedmiot) i z wkładem grupy. W tym akcie komunikacji podmiot, przedmiot i grupa tworzą trójkąt uzupełniany dyskretną obecnością animatora, który popiera współdziałanie pomiędzy tymi trzema kątami.

c) Pedagogia, która wyzwala szkolne nauczanie religii

Skoro się uzna naukę religii za integralną część szkolnej formacji, to trzeba siłą rzeczy odnieść do niej te same wymagania, jakie dotyczą autentycznego nauczania w szkole. Istotne jest tutaj, by uczniowie umieli przewycięzać — w tym, co się odnosi do problemów religijnych — jakiegokolwiek powierzchowne reakcje i podejmować trud prawdziwej refleksji i oceny. Do istoty należy również i to, by zarówno nauczyciele jak i uczniowie byli tu aktywni — by każdy, szanując punkty widzenia i wolność innych, brał udział w pracy zespołowej.

W ten sposób możemy zauważyć pięć wyznaczników pedagogicznych w szkolnym nauczaniu religii:

1) *Pedagogia kontraktu*. Ta pedagogia popiera dialog prowadzony pomiędzy nauczycielami i uczniami, który oparty jest na wzajemnych relacjach i na wzajemnej komunikacji. Popiera też jasne dyskusje, zwłaszcza na początku każdego roku szkolnego, na temat celowości tego nauczania, jego wymagań i reguł postępowania.

Pedagogia kontraktu pozwala wreszcie odróżnić wymagania dyscypliny od drogi wiary, która pozostaje wolna.

2) *Pedagogia zadań*. Ta pedagogia domaga się od nauczyciela, aby czuwał nad sposobem logicznego i postępowego prowadzenia kursu, i to zarówno na płaszczyźnie prawd nauczanych, jak i samego uczenia się (zdolności) oraz zdobywanej wiedzy (wartości, postawy) i poglądów.

3) *Pedagogia dokumentu*. Zgodnie z tą pedagogią, chodzi o uprzywilejowanie pracy opartej na dokumentach (skrypty, teksty Piśma św., świadectwa, dzieła sztuki, dokumenty audio-wizualne). Ważne jest tu, by te dokumenty były nie tylko wartościowe, ale także by podchodzono do nich w sposób rzetelny i ścisły.

Nauczyciel jest zobowiązany do podania metody pracy uczniom, a także odpowiedniego klucza do odczytania, a więc „narzędzia”, przy pomocy którego będą oni mogli zrozumieć rzeczywistość i przyswoić sobie orędzie chrześcijańskie.

Owe dokumenty — podkreślmy to — wprowadzają trzeci wymiar w relację: nauczyciel — uczniowie. Tworząc zaś pewien

trójkąt w relacji sprawiają, że nauczyciel nie jest już *vis-à-vis* ze swoją grupą. Jako świadek wiary, staje on jednak twarzą w twarz wobec uczniów jako ten, który im pomaga poprzez dokumenty dokonywać pewnych działań na polu religijnej refleksji.

4) *Pedagogia zróżnicowana w swoich technikach*. Dyskusje, pedagogia pytania — odpowiedzi, wystawy, wykłady, prace w grupach, badania dokumentów i ich analiza, ankiety i wywiady, syntezy, ćwiczenia wyzwalamy twórczość — wszystkie te techniki pedagogiczne mają miejsce w nauczaniu religii.

5) *Pedagogia interdyscyplinarna*. Wreszcie trzeba ustalić w miarę możliwości pewne konwencje, mosty pomiędzy kursami religijnymi oraz innymi kursami, zarówno w informacji, jak również w ich metodach analitycznych oraz w ich problemach. Ta perspektywa sponuje komunikację między nauczycielami różnych dyscyplin.

Taka współpraca może wymagać jeszcze ściślejszych współdziałań, a także prawdziwej pracy wielodyscyplinarnej.

ZAKOŃCZENIE

Zgodnie z ogólnym *Dyrektorium pastoralno-katechetycznym* (nr 17), posługa Słowa w Kościele konkretyzuje się w różnych formach funkcjonowania w różnych sytuacjach, a wykonywana jest zgodnie z celami, jakie chce osiągnąć.

Jeśli zastosujemy tę zasadę do szkolnej nauki religii, to wówczas jej specyfika będzie polegała na oryginalnej sytuacji oraz na oryginalnym celu, do którego zmierza (a zmierza do możliwej syntezy pomiędzy wiarą a kulturą w ramach procesu wychowawczego).

Nauka religii katolickiej, stosowana w szkołach, jest uczestnictwem w misji ewangelizacyjnej i katechetycznej Kościoła.

Posługa nauczyciela religii w wymiarze szkolnym jest specyficzną formą posługi w szkole.

W realnym konkretnie pastoralnej aktywności, nauka religii uczestniczy także w innych aspektach posługi Słowa: ewangelizacja, katecheza i refleksja teologiczna, na ile są one ze sobą ściśle powiązane.

Od ewangelizacji nauczanie religii przejmuje aspekt ukazania orędzia chrześcijańskiego w porządku ewentualnej opcji wiary. Innymi słowy, stara się umożliwić młodym ludziom wiarę. Niekiedy nauka religii przyjmuje od katechezy proces dojrzewania w wierze uczniów wierzących. Zakorzenie kulturalne wiary pomoże im dać świadectwo tej wierze w świecie.

Nauka religii przyjmie wreszcie wyniki naukowego badania teologii w dialogu: wiara — kultura, w celu zintegrowania tych wyników w procesie dojrzewania kulturalnego młodzieży, na kolejnych etapach ich rozwoju. Posługiwanie się jednak metodami badań teologii jest wtedy wskazane i celowe, gdy ta forma Słowa zbliża się do szkolnej nauki religii.

Uczestnicząc w tych różnych uwarunkowaniach posługi Słowa, szkolna nauka religii nie ogranicza się jednak do żadnego z nich. Ma ona bowiem własny statut i swoją specyficzną oryginalność. Własna tożsamość nauki religii jaśniej ukazuje posługę nauczyciela religii w ramach duszpasterskiej pracy Kościoła.

tłum. Jan Pietrus SAC